Prominentní, povolení, nežádoucí, zakázaní...

Seznamy a evidence českých spisovatelů jako nástroj proměny struktury literárního pole za protektorátu

Kateřina Piorecká

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Gottbegnadeten-Liste – *Seznam bohem požehnaných*.¹ Tak se říkalo šestatřicetistránkovému seznamu německých umělců sestavenému Josephem Goebbelsem a Adolfem Hitlerem v roce 1944, který obnášel celkem 1041 jméno. Zařazení do tohoto soupisu přinášelo autorům řadu výhod. Bylo potvrzením jejich statusu významného umělce, osvobozovalo je od vojenské povinnosti a zajišťovalo jim pevné místo ve veřejném prostoru. Nacistickým režimem protežovaní umělci zahajovali různé oficiální události, účastnili se mezinárodních festivalů a svými vystoupeními podporovali vojáky na frontě. Za svou loajalitu byli zahrnováni veřejnými poctami.²

Podobné výhody v Protektorátu Čechy a Morava znamenalo pro české umělce zařazení na „Seznam prominentních osobností z oboru umění“ (*Prominente tschechische Kulturschaffende, die vom Arbeitseinsatz freigestellt werden*).³ Nedatovaný

¹ Za podporu a pomoc při přípravě této studie děkuji autorům a autorkám podkladových textů chystaných *Dějiny české literatury v Protektorátu Čechy a Morava*, které vznikly za redakce Pavla Janouška v Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v.v.i.: Marii Brunové, Eduardu Burgetovi, Lukáši Holečkovi a Barboře Petřů.

² Viz BRUNOVÁ, Marie: Německý literární a divadelní provoz za protektorátu. In: JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha, Academia 2022 (v tisku); BECHER, Peter: Die Darstellung der sudetendeutschen Literatur in Hellmuth Langenbuchers Volkshafter Dichtung der Zeit. In: FÜRST-FIALA, Ingeborg – CZMERO, Jaromír (eds.): *Amici Amico III: Festschrift für Ludvík E. Václavek*. Olomouc, Univerzita Palackého 2011, s. 81–87.

³ *Národní archiv*, Praha (dále NA), fond (f.) 770 (Národní rada česká 1900–1950), karton (k.) 547/1, inventární číslo (inv. č.) 321, Kulturní rada, Totální válečné nasazení

seznam vznikl v souvislosti s totálním nasazením v roce 1944 a z pracovní povinnosti vyvázal především veřejně vystupující loajální a současně populární umělce. Vedle herců, operních pěvců a hudebníků obsahoval i jména spisovatelů. Jan Čep, Jan Drda, Jaroslav Durych, Helena Dvořáčková, Jarmila Glazarová, Vladimír Holan, Josef Hora, Štěpán Jež, Zdeněk Kalista, František Kovárna, Vojtěch Martínek, Václav Řezáč, Jarmila Urbánková, Emil Vachek a Jan Vrba nemohli své zařazení na seznam ovlivnit. Z dochovaných pramenů nemůžeme ani vyčíst, kdo byl za výběr jmen zodpovědný. Ani dodatečně vyškrtnutá jména Františka Křeliny a Karla Dvořáčka nenapoví, jaká kritéria byla při tvorbě seznamu zásadní.

Novější „Seznam umělců, kteří mohou být nasazeni při českých kulturních akcích“ (*Verzeichnis von Künstlern die bei tschechischen kulturellen Veranstaltungen eingesetzt werden dürfen*) z února 1945 už na spisovatele nepamatoval a v závěru války poměrně účelově dovoloval veřejně vystupovat 322 filmovým a divadelním hercům, hudebníkům, zpěvákům, sedmi hudebním uskupením, pěti artistickým skupinám, jedenadvaceti kapelám, šesti orchestrům a sedmi souborům komorní hudby.⁴

Specifické místo v kontextu dějin české literatury a kultury v Protektorátu Čechy a Morava náleží rozsáhlé „Evidenci spisovatelů a básníků“,⁵ která je podrobněji představena jednak souhrnnou charakteristikou dále v této stati, jednak autentickou ukázkou v podobě výtahu ze soupisu literárních děl, jejich nákladů a příslušných autorských honorářů v příloze. Předložený příspěvek by chtěl touto formou alespoň upozornit na existenci této kartotéky, její význam a dosud nevyužitý potenciál jako pramene pro další bádání nejen na poli literární historie, ale i protektorátní kultury, kulturní politiky, cenzury a snad i každodennosti.

Protektorátní seznamy nežádoucího a doporučeného

Různé evidenční korpusy, ať už měly podobu seznamů zakázaných děl, nebo soupisů vynikajících, či naopak nežádoucích tvůrčích osobností, byly poměrně

v Protektorátě (1944), Seznam prominentních osobností z oboru umění (český titul je v této podobě uveden na deskách); srv. HOLEČEK, Lukáš: Pracovní nasazení a čeští spisovatelé: Sonda do každodennosti intelektuála v závěru okupace. In: *Kuděj: Časopis pro kulturní dějiny*, roč. 20, č. 2 (2019), s. 99–116.

⁴ NA, f. 272 (Ministerstvo lidové osvěty 1942–1945), k. 82, Nasazení umělců.

⁵ Pod daným titulem je někdejší kartotéka protektorátních autorů uvedena v příslušné archivní pomůcce, jedná se ale o nepůvodní označení. Dochované složky kartotéky nemají žádný jiný souhrnný název. Pokud je v dalším textu řeč o této kartotéce a neodkazuje se přímo na příslušnou archivní dokumentaci (s označením „Evidence spisovatelů a básníků“), užíváme arbitrárně zvolený výstižnější název „Evidence českých spisovatelů“.

běžnými nástroji široce pojímané strukturální regulace literární komunikace v době protektorátu.⁶ Z hlediska vývoje institucí státní cenzury v českých zemích literární historik Pavel Janáček hodnotí léta 1938 až 1949 jako období přechodu, kdy se cíle autoritativní cenzury nejprve naplňovaly na základě právních předpisů první republiky, ovšem záhy stávající strukturu začaly prorůstat instituce nového typu.⁷ V ovzduší centralizace a etatizace všech sfér veřejného života institucionální změnu dovršil na jaře 1942 vznik Ministerstva lidové osvěty, které propojilo kulturní a ekonomickou administrativu tak, aby bylo možné strukturu literárního pole nejen regulovat, ale i plánovat.⁸ Přidržíme-li se pojmů francouzského sociologa a kulturního teoretika Pierra Bourdieu, můžeme sledovat proměny struktury literárního pole⁹ a strategie, které artikulují pravidla tohoto pole a současně dohodnutá pravidla zachovávají a utvrzují.¹⁰

Každodennost Protektorátu Čechy a Morava provázely vyhlášky, soupisy povinností a zákazů, seznamy popravených vylepované na veřejných místech a litanicky předčítané v rozhlase. Kartotéka v nacistickém koncentračním táboře

⁶ Srv. WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol.: *V obecném zájmu: Cenzura a sociální regulace v moderní české kultuře 1749–2014*, sv. 1: 1749–1938. Praha, Academia 2015, s. 31.

⁷ JANÁČEK, Pavel – MOHN, Volker – PAVLÍČEK, Tomáš: Protektorát Čechy a Morava: Expanze cenzury, plánování literatury (1939–1945). In: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol.: *V obecném zájmu: Cenzura a sociální regulace v moderní české kultuře 1749–2014*, sv. 2: 1938–2014. Praha, Academia 2015, s. 883–1007, zde s. 885.

⁸ Tamtéž, s. 948.

⁹ Koncept literárního pole formuloval Pierre Bourdieu v 60. letech minulého století se záměrem odlišit obecný pojem společnosti a současně brát v úvahu reálnou autonomizaci jednotlivých sociálních oblastí; snažil se přitom překonat i rozpor mezi literárněvědnou interpretací soustředěnou na samotné dílo a sociologicky orientovanou teorií literatury. (BOURDIEU, Pierre: *Pravidla umění: Geneze a struktura literárního pole*. Brno, Host 2010; srv. NÜNNING, Ansgar (ed.): *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno, Host 2006, s. 610–611.)

¹⁰ „Odborné jazyky, které skupiny odborníků produkují a reprodukují prostřednictvím systematické falzifikace běžného jazyka, jsou jako každý diskurz výsledkem kompromisu mezi zájmem něco vyjádřit (*intérêt expresif*) a tím, jak je tento zájem cenzurován samotnou strukturou pole, v němž se diskurz rodí a pohybuje. (...) Tyto strategie usilují o to, aby zájem něco vyjádřit, biologické pudry nebo zájem politický (v širokém smyslu slova) byly uspokojeny v mezích struktury možností hmotného nebo symbolického zisku, jež různé formy diskurzu mohou přinášet různým výrobcům v závislosti na pozici, kterou zastávají v daném poli, to znamená ve struktuře distribuce specifického materiálu, o nějž v tomto poli jde.“ (BOURDIEU, Pierre: *Cenzura a užití formy*. In: PAVLÍČEK, Tomáš – PÍŠA, Petr – WÖGERBAUER, Michael (eds.): *Nebezpečná literatura? Antologie z myšlení o literární cenzuře*. Brno, Host 2012, s. 51–82, cit. s. 51–52.)

se stala titulní metaforou románu Norberta Frýda *Krabice živých*.¹¹ Soupis zákazů, jenž postihl židovskou komunitu, proměnil Jiří Orten v emotivní básnickou výpověď, kterou si 27. října 1940 zapsal do své *Žíhané knihy*.¹² Všudypřítomnost seznamů využil i ilegální Petiční výbor Věrní zůstaneme při šíření svých tiskovin. Poslední číslo takzvaných *Detektivek* na konci roku 1939 vyšlo s nevinným titulem *Seznam vánočních dárků*.¹³ Seznamy, kartotéky a evidence, které tehdy spoluurčovaly strukturu literárního pole, nebyly ničím výjimečným ani v cenzurní praxi, ač se od známého *Klíče* Antonína Koniáše nástroje institucionalizované cenzury významně proměnily. Nebyly však ani ničím překvapivým v repertoáru prostředků regulujících soudobý veřejný život.

Prvními soupisy popisujícími strukturu literárního pole po vzniku protektorátu byly nezávislé zprávy o stavu českého písemnictví pro Úřad říšského protektora.¹⁴ Kulturní oddělení tiskového odboru Předsednictva ministerské rady, vedené Josefem Chmelařem, poté přišlo s vytvářením interních seznamů zakázaných knih. Od září 1940, kdy odvolaného Chmelaře nahradil August von Hoop, začal namísto interních cenzurních seznamů, jež doposud vznikaly v českých institucích poněkud volně na základě říšských seznamů, vycházet tištěný, opět přísně důvěrný „Seznam škodlivého a nežádoucího písemnictví v Protektorátu Čechy a Morava“ (*Liste des schädlichen und unerwünschten Schrifttums im Protektorat Böhmen und Mähren*),¹⁵ který byl opakovaně doplňován a vydáván. Na jeho základě okresní úřady a policejní ředitelství prováděly konfiskace v tiskárnách, knihkupectvích, antikvariátech a knihovnách. Ač se zachovaly zprávy o sabotování konfiskací nejen ze strany českých nakladatelů, ale i policistů,¹⁶ kulturní oddělení tiskového odboru Předsednictva ministerské rady provádělo kontrolní akce prováděných konfiskací. Během válečného šestiletí byly zabaveny více než

¹¹ FRÝD, Norbert: *Krabice živých*. Praha, Státní nakladatelství knih o literatuře, hudbě a umění 1956.

¹² ORTEN, Jiří: *Spisy*, sv. 1: *Žíhaná kniha*. Eds. Ota Ornest a Marie Rút Křížková. Praha, Československý spisovatel 1993, s. 225.

¹³ Viz RAMBOUSEK, Jiří: *Básníci v ilegaltě*. In: TÝŽ: *Nesoustavná rukověť české literatury*. Praha, Torst 2003, s. 41–103, zde s. 57.

¹⁴ Viz DOLEŽAL, Jiří: *Česká kultura za protektorátu: Školství, písemnictví, kinematografie*. Praha, Národní filmový archiv 1996, s. 108.

¹⁵ Viz JANÁČEK, P. – MOHN, V. – PAVLÍČEK, T.: *Protektorát Čechy a Morava*, s. 883–1007, zde s. 944–945 (viz pozn. 7).

¹⁶ Viz POLÁČEK, Václav – ZACH, Aleš (eds.): *Knihy a národ: 1939–1945*. Praha – Litomyšl, Paseka 2004, s. 86.

tři miliony svazků a z veřejných knihoven bylo vyřazeno třicet až čtyřicet procent celého fondu.¹⁷

Na seznamech závadných knih již od léta 1939 spolupracovaly i autonomní české instituce.¹⁸ Kulturní rada Národního souručenství současně upozorňovala na komplikace, které vyřazování knih způsobuje ve školách, veřejných knihovnách i v provozu českých divadel. K redefinování české kultury sama přispěla především pořádáním velkých celostátních akcí, jakými byly prodejní výstavy „Měsíc české knihy“ v prosinci 1939, respektive „Vánoce české knihy“ (1940 a 1941), série výstav „Národ svým výtvarným umělcům“ (1939–1942) a festivaly „Pražský hudební máj“ (1939), respektive „Český hudební máj“ (1941) či „Filmové žně“ (1940 a 1941) ve Zlíně. Kulturní rada prostřednictvím „Měsíce české knihy“ budovala nový literární kánon.¹⁹ Svědčí o tom pečlivě připravené seznamy knih, které regionální pořadatelé mohli vystavovat, zahrnující vybraná díla vybraných autorů včetně „knih náhradních“. V šestnáctistránkové brožuře Kulturní rada rozdělila knihy určené k vystavování podle literárního druhu (Básně, Krásná próza, Dramata jako ukázkový výběr k četbě), „Literaturu poučnou“ pak dělila na Cestopisy a cestopisné eseje, Díla dějepisná, Paměti a dopisy a Výběr z ostatní vědecké a esejistické literatury, „Literaturu pro mládež“ nakonec doporučovala rozdělit podle vhodnosti pro jednotlivé stupně škol.²⁰

Z interní „Zprávy o činnosti Kulturní rady v oboru literárním“ vyplývá, že „Měsíc české knihy“ byl velmi úspěšnou akcí, jež vyhověla požadavkům propagandy a přispěla tak k zabezpečení knižní produkce a usměrnění knižního trhu a pomohla ochromenému tiskařskému průmyslu.²¹ Kulturní rada poté přistoupila k dalším krokům, jak kontrolovat literární pole. Koordinovala revize veřejných a školních knihoven a za tímto účelem také připravila seznam nazvaný „Základ knihovny českého člověka“. Obsahoval padesát titulů, jež měla mít ve svém fondu každá soukromá knihovna, a později byl rozšířen na stovku knih. Seznamy

¹⁷ *Tamtéž*, s. 143–144.

¹⁸ NA, f. 770, Kulturní rada při NRČ 1939–1945, Předsednictvo Kulturní rady a jednotlivých sekcí, k. 282/2, inv. č. 126, Zpráva o činnosti Kulturní rady v červenci a srpnu 1939, zasláná předsednictvu Národní rady české 1. září 1939, č. j. 35861/39, s. 7.

¹⁹ Viz PIORECKÁ, Kateřina: Dobrá česká kniha: Kulturní rada a autoregulační tendence v českém literárním prostoru v letech 1938 a 1939. In: *Česká literatura*, roč. 66, č. 2 (2018), s. 214–262.

²⁰ NA, f. 770, Kulturní rada při NRČ 1939–1945, Kulturní akce „Měsíc české knihy“ 1939, 1940, k. 550/2, inv. č. 322, seznam vybraných knih k výstavám „Měsíc české knihy“ (brožura bez titulu a datace, 16 stran, vytiskla Novina). – Přetištěno in: PIORECKÁ, K.: Dobrá česká kniha, s. 239–262.

²¹ NA, f. 770, Kulturní rada při NRČ 1939–1945, Činnost literární sekce 1939–1943, k. 590/1, inv. č. 333, Zpráva o činnosti Kulturní rady v oboru literárním.

doporučených titulů pro obecní i soukromé knihovny přitom vycházely ze seznamu knih vystavovaných během „Měsíce české knihy“.²²

Centralizace a etatizace literárního pole

Na začátku čtyřicátých let začala být činnost Kulturní rady Národního souručenství záměrně utlumována a kontrolní a regulační funkce převzaly do své kompetence státní orgány. Kulturní oddělení tiskového odboru Předsednictva ministerské rady, vedené Augustem von Hoopem, získalo plnou kontrolu nad cenzurou tisku a v červnu 1941 převzalo i vedení Svazu českých knihkupců a nakladatelů, do jehož čela byl dosazen Pavel Nauman, kterého o rok později nahradil Karel Kantor. Tím *de facto* stát převzal dozor nad nakladatelským provozem, který reguloval i evidenci nakladatelských zásob papíru a jeho centralizovaným rozdělováním.²³

Razantní změna přišla se správními reformami po nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora. Vzhledem k tomu, že Předsednictvo ministerské rady se všemi svými odbory bylo vládním nařízením z 15. ledna 1942 zrušeno, přešlo ve stejné době i kulturní oddělení pod správu nově zřízeného Úřadu lidové osvěty, který byl podobně jako Předsednictvo ministerské rady podřízen předsedovi vlády. Vedením nového úřadu byl pověřen Emanuel Moravec, v jehož rukou se tak ocitly veškeré záležitosti týkající se kulturní politiky, tedy tisku, filmu, cestovního ruchu, divadla, písemnictví, výtvarného umění a hudby.

Na základě nového vládního nařízení č. 208/1942 Sb. z 15. června 1942, o nové organizaci některých ústředních úřadů, byl dosavadní Úřad lidové osvěty transformován na nově zřízené Ministerstvo lidové osvěty, kompetence dosavadního Ministerstva školství a národní osvěty byly redukovány a jeho název zkrácen na Ministerstvo školství. Vedení obou úřadů převzal Emanuel Moravec, který vystupoval jako představený dvou resortů, tedy ministr školství a lidové osvěty. Přestože obě ministerstva byla řízena jednou osobou, formálně si zachovávala podobu dvou samostatných úřadů. Na nově zřízené Ministerstvo lidové osvěty pak přešla většina bývalých zaměstnanců tiskového odboru Předsednictva ministerské rady, včetně jeho vedoucího Ctibora Melče, jenž se stal vedoucím druhé

²² Svědčí o tom přípis „Výběr základních knih pro obecné knihovny“ na brožurce se seznamem knih pro „Měsíc české knihy“, na nějž navázal Bohumil Lifka při sestavování informační brožury *Pro vzornou obecní knihovnu* (tamtéž, inv. č. 333).

²³ Viz JANÁČEK, P. – MOHN, V. – PAVLÍČEK, T.: Protektorát Čechy a Morava, s. 948.

sekce ministerstva (redakční služba a tisková dozorcí služba).²⁴ V organizaci a vedení kulturního oddělení po přechodu pod Moravcův úřad a následně pod jeho ministerstvo se v zásadě nic nezměnilo. Kulturní oddělení se stalo součástí takzvané třetí sekce „Písemnictví“,²⁵ kterou vedl August von Hoop. Zástupcem zůstal Vilém Kostka a v oddělení paradoxně setrvali i další někdejší českoslovenští důstojníci, původně dosazení (nyní již bývalým a odsouzeným) předsedou protektorátní vlády Aloisem Eliášem; dokonce v květnu 1942 k nim přibyl další bývalý voják Bohuslav Tesař.

Ač se archiv Ministerstva lidové osvěty dochoval pouze torzovitě,²⁶ je zřejmé, že činnost ministerstva se zaměřila především na oblast písemnictví. Úkolem Hoopova resortu, tedy sekce písemnictví, bylo ovládnout soudobou česky psanou beletrii i publicistiku a minimalizovat její případné politické vlivy. Naopak bylo záhodno celou oblast písemnictví aktivně zapojit do propagandistické mašinerie.²⁷ Už v lednu 1942 Hoopův úřad zrušil všechna povolení na publikaci knih schválených k vydání v roce předešlém.²⁸ Nadále trvala revize knihoven, u okresních úřadů proběhla nová vlna kontrol, zda pokračuje evidence a zabavování nežádoucích titulů. Seznamy škodlivých knih měly být podle vládního nařízení z července téhož roku doplňovány každý měsíc, kontrole podléhaly ediční plány a posuzování tiskařských a knihupectvých koncesí. Zpřísnila se kontrola nakladatelů, byla zavedena centrální evidence jednotlivých aktérů literárního pole: nakladatelů, tiskáren, knihupectví, literárních spolků i literárních soutěží a v neposlední řadě spisovatelů.

Evidence českých spisovatelů

Nejrozsáhlejší a nejpodrobnější pramen ke studiu literárního pole za Protektorátu Čechy a Morava představuje kartotéka uložená ve fondu Ministerstva lidové

²⁴ Viz KONČELÍK, Jakub – KÖPPLOVÁ, Barbara – KRYŠPÍNOVÁ, Jitka: *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha, Karolinum 2003, s. 24.

²⁵ Viz MOHN, Volker: *Nacistická kulturní politika v Protektorátu: Koncepce, praxe a reakce české strany*. Praha, Prostor 2018, s. 145.

²⁶ Živý fond byl zřejmě z velké části v květnu 1945 skartován; podstatné dokumenty jsou uloženy v Národním archivu v Praze ve fondu Ministerstvo lidové osvěty a osobním fondu Emanuel Moravec.

²⁷ Viz DOBEŠ, Jan: Ministerstvo lidové osvěty a reforma veřejné správy v protektorátu. In: ZEMAN, Pavel (ed.): *Válečný rok 1942 v Protektorátu Čechy a Morava a v okupované Evropě*. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2013, s. 50–67, zde s. 58.

²⁸ Viz DOLEŽAL, J.: *Česká kultura za protektorátu*, s. 115 (viz pozn. 14); též DOBEŠ, J.: Ministerstvo lidové osvěty a reforma veřejné správy v protektorátu, zde s. 59.

osvěty v Národním archivu pod názvem „Evidence spisovatelů a básníků“; zahrnovala také překladatele, samostatná kartotéka pak byla věnována autorům odborné literatury. Fond je zachován pouze torzovitě, a platí to i pro kartotéku česky píšících beletristů, v níž zcela chybějí autoři, jejichž příjmení začínají písmeny C, Č a D.²⁹ Kartotéka samozřejmě předem vyloučila tvůrce, kteří nebyli árijského původu, emigrovali či byli vězněni jako osoby nepřátelské „novým poměrům“, nicméně někteří do ní pronikli pod pseudonymy a alonymy, jako Karel Poláček pod jménem Vlastimila Rady se svým humoristickým románem *Hostinec u kamenného stolu* (1941), Jiří Orten pod pseudonymem Jiří Jakub s básnickou sbírkou *Ohnice* (1941; ovšem pseudonym byl připsán Bohuslavu Brezovskému) či svým plným jménem Ondřej Sekora, který zamlčel neárijský původ své ženy. Ač osobní dotazníky určené jednotlivým autorům byly vyplňovány a kontrolovány několika organizacemi, na samotném ministerstvu nelze vyloučit manipulace ze strany českých úředníků,³⁰ jak o tom svědčí i „opominutí“ vydat oběžník se zákazem distribuce děl popraveného Vladislava Vančury.³¹ Celý Vančurův svazek přirozeně v kartotéce chybí. Emigrací, uvězněním či popravou byla razantně ukončena i existence řady autorů v protektorátním literárním poli, jejichž složka pak byla vyňata z generální kartotéky.

Základem složky každého spisovatele je standardizovaný dotazník, který autorovi předkládalo k vyplnění „jeho“ nakladatelství nebo spisovatelská organizace; ty jej musely potvrdit vlastním razítkem. Dotazník obsahoval patnáct bodů (uvedených vždy nejprve německy, pod tím v českém překladu): jméno autora; používané pseudonymy; bydliště; den, měsíc a rok narození; rodinný stav a případně křestní a dívčí jméno manželky; národnost; náboženské vyznání; jméno, datum narození (a úmrtí) a povolání otce a matky; absolvované školy včetně odborných školení; autorovo povolání a zaměstnavatel; potvrzení árijského původu; zamítnutí

²⁹ NA, f. 272, k. 12–19, Evidence spisovatelů a básníků.

³⁰ Pavel Janáček sestavil podle rozdělovníků následné cenzury z roku 1942 pracovní seznam jmen zaměstnanců sekce písemnictví (tehdy) Úřadu lidové osvěty i dalších sekcí téhož úřadu, které přešly do nově založeného Ministerstva lidové osvěty: Bártová, Eberl, dr. Fott, dr. Franěk, Hlaváček, Janků, dr. [Benjamin] Jedlička, Junek, Kamarád, Kantor, Kleiner, [Vilém] Kostka, Kratochvíl, Leontovič, Liška, dr. Macalová, Maděrová, Mašková, Menšík, dr. [Pavel] Nauman, dr. [Jaroslav] Nečas, Jaroslav Novák, dr. Jiří Novák, dr. Osvald, dr. Podrabský, Pospíšil, dr. [Celestin] Ryppl, dr. Sladký, Slípka, dr. Škorpík, [Josef] Šolta, Veselský, Zemek, Žahourková. Nejedná se však jen o zaměstnance. (Viz NA, f. 272, k. 10, spisy č. O–7885/v.S./1942 (konfiskace divadelní hry Josefa Kubíka *Vandrovali sladovníci* z 21. 1. 1942) a č. O–7926/V/42 (konfiskace studie Emanuela Chalupného *Základní pravdy sociologické* z 10. 4. 1942.) Za poskytnutí seznamu děkuji Pavlu Janáčkoví. Srv. JANÁČEK, P. – MOHN, V. – PAVLÍČEK, T.: Protektorát Čechy a Morava, s. 938–939. Nejširší dosud publikovaný výčet jmen těchto úředníků srv. POLÁČEK, V. – ZACH, A. (eds.): *Kniha a národ*, s. 101–102 a 108 (viz pozn. 16).

³¹ Viz POLÁČEK, V. – ZACH, A. (eds.): *Kniha a národ*, s. 121.

členství v zednářských organizacích; uvedení členství v politických, kulturních, sportovních a jiných spolcích a organizacích včetně literárních; soupis dosavadní literární činnosti (která díla autor dosud vydal, kdy, kde a u kterého nakladatelství). Dotazník byl zakončen upozorněním: „Tyto údaje se týkají jen českých autorů (překladatelů). Nesprávné údaje jsou trestné.“³² Spisovatel, respektive překladatel pak dotazník podepsal a datoval. Dotazníky v kartotéce mají různou dataci, převládají ovšem data z léta a podzimu 1943 a z průběhu roku 1944. U autorů publikujících často a u různých nakladatelů se tak ve složce dochovalo dotazníků několik, v případě Františka Kožíka například osm.

Medailon jako nástroj reinterpretace autorských biografií

Kromě dotazníků složky jednotlivých autorů obsahovaly často výstřižky recenzí, u významných autorů i medailony v češtině i němčině, vypracovávané interními pracovníky Ministerstva lidové osvěty. Na rozdíl od standardizovaných desek a dotazníků, jež měly sumarizační charakter, medailony umožnily individualizovat a nabízely tak prostor pro uplatnění různé taktiky úředníků ministerstva, jak jednotlivé autory udržet aktivní v protektorátní literární komunikaci. Medailony interpretačně upravovaly už jejich meziválečnou biografii.

Tak třeba příslušnost k agrární straně omlouvalo to, že ji dotyčný autor pojímal jako stranu selskou a lidovou. To byl případ Josefa Knapa, jenž byl označen za „politicky indiferentního“. V charakteristice politického smýšlení českých spisovatelů ostatně právě tato formulace převládala. Shodně ji najdeme u tak rozdílných autorů, jako byli Miloš Hlávka, František Lazecký, Vladimír Neff, Miloslav Nohejl, Bohumil Novák, Miloslav Novotný, Albert Pražák, Zdeněk Rón („s minulostí kramářovce a spolupracovníka Národních listů“),³³ Anna Maria Tilschová, Josef Träger nebo Emil Vachek. Obvyklé bylo také konstatování, že autor nebyl politicky činný (Eduard Fiker, Jarmila Glazarová, František Hrubín, Josef Jahoda, František Kožík, František Kubka, Jiří Mařánek a další), případně že „o politické činnosti autorově není nic známo“ (Václav Rosůlek).³⁴

Případ Eduard Bass

Eduard Schmidt (1888–1946), jenž už od své kabaretiérské kariéry používal pseudonym Bass, spojil svou kariéru s *Lidovými novinami*. Působil v pražské redakci, v letech 1933 až 1938 byl jejich šéfredaktorem a ve vedení redakce zůstal

³² Viz např. NA, f. 272, k. 15, složka František Kožík.

³³ *Tamtéž*, k. 17, složka Zdeněk Rón.

³⁴ *Tamtéž*, k. 17, složka Václav Rosůlek.

neformálně činný až do roku 1941, kdy ji pod dosazenou říšskou správou vedl Karel Z. Klíma. Od roku 1942 řídil redakci Leopold Zeman, který německé správě vycházel vstříc. Klíma byl v srpnu téhož roku zatčen a vězněn v pankrácké věznici a terezínské Malé pevnosti, kde již 23. srpna na následky mučení zemřel.³⁵

Ač Bass nedával na rozdíl od svých redakčních kolegů najevo své volební preference, byl současníky vnímán jako spíše levicově orientovaný intelektuál, blízký (podobně jako Ferdinand Peroutka nebo bratři Čapkové) Národní straně práce.³⁶ V publicistice neskrýval své demokratické promasarykovské smýšlení, v rozhláskách pak neváhal ironizovat českou krajně pravicovou scénu stejně jako nacismus a fašismus. Ve třicátých letech se tak terčem jeho satirických veršů stal vedle Jiřího Stříbrného, Radoly Gajdy či Karla Horkého i Adolf Hitler nebo Benito Mussolini.³⁷

Anonymní autor medailonu uloženého v Bassově složce jeho předválečnou publicistiku vůbec nezmínil, pouze připustil, že jeho politické stanovisko bylo dáno příslušností k *Lidovým novinám*. Bassovu ještě nedávnou aktivní roli v listu zamlčel. Ač byl Bass ještě na přelomu let 1941 a 1942 zaměstnancem *Lidových novin* a nepřestal do nich psát, v medailonu zdůrazňoval, že „dnes žije nemocen mimo veřejný život“.³⁸ Vzhledem k fenomenálnímu úspěchu, který Bassovi přinesl román *Cirkus Humberto*, jenž vyšel ve dvou dílech nejprve v Nakladatelství Lidové noviny a poté u Františka Borového v letech 1941 až 1944 v pěti vydáních v celkovém, protektorátním úřadům přiznaném nákladu padesát tisíc výtisků,³⁹ je v medailonu Bassova role silně bagatelizována. Nicméně ve snaze ochránit populárního spisovatele se anonymní ministerský úředník rozhodně

³⁵ jp [POLÁČEK, Jiří]: Karel Zdeněk Klíma. In: FORST, Vladimír (red.): *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce*, sv. II/2: K-L. Praha, Academia 1993, s. 722.

³⁶ Viz ZÁHORA, Jakub: *Mediální obraz politika Jiřího Stříbrného v pražských rozhláskách prvo-republikových Lidových novin*. Magisterská diplomová práce, obhájená na Fakultě sociálních studií Masarykovy Univerzity v Brně v roce 2015, s. 41. Dostupné online z: https://is.muni.cz/th/wu2lq/Zahora_Jakub_-_Diplomova_prace.pdf.

³⁷ Například Bassův „Týdenní rozhlásek“ (označený šifrou B) reagoval na německý protest proti „Mezinárodní výstavě karikatur a humoru“ v dubnu 1934 v pražském Mánesu: „Hoj, kreslíři karikatur, / rýpalové, satirici, / Německa se račte stfíci, / to vám nedá exequatur. // Posměšky, jež kreslil Heine, / mohl sobě sbírat Vilém. / V režimu však hákomilém / na vtipy jdou, na zloajném. // Stalin, Dollfuss, Mussolini, / ať jdou kresbě, jak chce, / z pera, ale jít tak na führera, / to je přece případ jiný. // Dopalem se všecek třesa / censorský duch říše třetí / nad Vltavu ihned letí / ordunk zavést do Mánesa. // Co se v Praze smí, co nemá, / vysype tu jako z listu. / Leč pro salon humoristů – / jaké nové vděčné téma.“ (*Lidové noviny*, 14. 4. 1934, s. 1.)

³⁸ NA, f. 272, k. 12, složka Eduard Bass.

³⁹ Srv. přílohu k tomuto článku, s. 493.

neuchyloval ke lži. Podle novináře Ladislava Kháse Bass napsal román během léta 1940 v ústraní letního bytu v jihočeském Protivíně; v rozporu s ním jeho kolega Bedřich Golombek zmínil, že sešitové vydání v Nakladatelství Lidové noviny muselo být o rok později přerušeno, protože kvůli svým zdravotním problémům Eduard Bass nemohl psát a rukopis ve smluvených termínech nedodal.⁴⁰

Je nesporné, že ve srovnání s novinářskou kariérou ve třicátých letech Eduard Bass své publicistické angažmá během protektorátu nuceně utlumil a soustředil se na spisovatelskou práci. V té ovšem byl nadmíru úspěšný. Honoráře, které pobíral z opakovaného vydání *Klapzubovy jedenáctky*, *Cirkusu Humberto*, *Lidí z maringotek*, ale též *Čtení o roce osmačtyřicátém*, jej velmi dobře zajistily. Musel se ovšem vyrovnat s těžkou nemocí své ženy, s vybombardováním bytu v závěru války i se zhoršujícím se vlastním zdravím. Ač se aktivně podílel na obnovení listu, od jehož protektorátní podoby se redakce distancovala novým titulem *Svobodné noviny*, na následky své srdeční choroby zemřel 2. října 1946.⁴¹

Případ Ivan Olbracht

Výraznou levicovost tvorby české avantgardy ve dvacátých letech většinou medailony interpretovaly jako dobový trend daný silným sociálním cítěním autorů. Konstantin Biebl „v době mezi r. 1923–1926 byl orientován levě, jako většina jeho tehdejších vrstevníků“; navíc „již dávno vstoupil do pozadí, patrně vůbec zanechal spisovatelské činnosti“.⁴² Stejně tak Marie Pujmanová „měla nezaslouženou pověst salonní komunistky“, podle anonymního ministerského úředníka však byla spíše „nezaujatou pozorovatelkou úpadku liberalistické buržoazie a oslavovatelkou mladých pracujících lidí“.⁴³ Ti, kteří medailony pro potřeby Ministerstva lidové osvěty psali, velmi dbali na to, aby českým spisovatelům nijak existenčně neublížili, na špatné sociální poměry autorů naopak záměrně upozorňovali. Po vysokém hodnocení básnického gesta Josefa Hory a připomenutí jeho silného vlivu na další generaci českých básníků ministerský úředník neopomněl podotknout, že „těžká a vleklá choroba jej vyřadila z básnické práce“.⁴⁴

Nicméně členství v Komunistické straně Československa nešlo zastírat. V případě Ivana Olbrachta (1882–1952) anonymní autor medailonu přiznal, že byl činný jako redaktor komunistických listů a byl proto i několikrát vězněn. Olbrachtovo

⁴⁰ Viz GILK, Erik: Ke vzniku a recepci Bassova protektorátního románu. In: *Bohemica litteraria*, roč. 21, č. 1 (2018), s. 87–100, zde s. 89.

⁴¹ jo [OPELÍK, Jiří]: Eduard Bass. In: FORST, Vladimír (red.): *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce*, sv. 1: A–G. Praha, Academia 1985, s. 155–156.

⁴² NA, f. 272, k. 12, složka Konstantin Biebl.

⁴³ *Tamtéž*, k. 17, složka Marie Pujmanová.

⁴⁴ *Tamtéž*, k. 13, složka Josef Hora.

členství v KSČ ovšem skončilo jeho vyloučením už v roce 1929, kdy inicioval takzvaný manifest sedmi proti bolševizaci strany. Od té doby nebyl stranicky angažován a živil se výhradně jako spisovatel z povolání. I proto začal překládat německou beletrii: spolu s Helenou Malířovou přeložil tři díly *Josefa a jeho bratří* Thomase Manna či *Válku židovskou* Liona Feuchtwangera. Překlady děl, která byla už v meziválečném Německu zakázána, ovšem autor medailonu zamlčel. Jeho umělecké i mimoumělecké aktivity omlouval tím, že „ve skutečnosti je Olbracht pouze člověkem žíznícím po sociální spravedlnosti a odhodlaným bít se za chudé. V tom se podobá Maximu Gorkému, s nímž má společný osud i v tom, že si jej přivlastnili ti, kdo na něho nijak nemají právo.“⁴⁵

Aby unikl pozornosti protektorátních orgánů, žil Ivan Olbracht se svou rodinou od jara 1940 ve Stříbřeci na Třeboňsku a přestal i knižně publikovat. Pro ústup z veřejného života se rozhodl nejen po zkušenosti vyšetřování gestapem, ale také jako „poloviční Žid“. Nicméně záhy neváhal navázat spojení s odbojem a 18. března 1942 se zúčastnil schůzky Národního revolučního výboru inteligence.⁴⁶ Jihočeské tusculum skrylo jeho spolupráci s ilegální KSČ, která jej na jaře 1945 pověřila řízením národního výboru v Táboře a vydáváním místních novin.⁴⁷

Případ Fedor Soldan

V nemnohých případech autorů, kteří se prosadili až „v nových poměrech“, anonymní autor medailonu vyzvedl odmítání jejich díla za první Československé republiky. „Temperamentní hlasatel zdravého řádu, pořádku a i občanské kázně“ Karel Horký byl tak „řadu let přehlížen i pronásledován“.⁴⁸ Také Jaroslavu Kolmanu-Cassiovi „se za minulého režimu nedařilo dobře, byl viditelně opomíjen a zatlačován a jeho lidské nevybojnosti se zle využívalo“, takže byl nucen pracovat v redakcích jako soudnickář nebo jako noční redaktor.⁴⁹ Dramatik František Zavřel⁵⁰ „byl zatlačován, možno často říci utloukán“, což prý pocházelo z toho, že se „tvrdě postavil proti představitelům politického režimu a vedl s nimi nerovný

⁴⁵ *Tamtéž*, k. 16, složka Ivan Olbracht.

⁴⁶ Viz KOURA, Petr: Odbojová činnost Vladislava Vančury. In: *Marginalia Historica*, roč. 7, č. 2 (2016), s. 133–156, zde s. 145.

⁴⁷ Srv. TUREČEK, Dalibor: *Ivan Olbracht a jižní Čechy: Literárně historická studie*. České Budějovice, Jihočeské nakladatelství 1983, s. 53–54.

⁴⁸ NA, f. 272, k. 13, složka Karel Horký.

⁴⁹ *Tamtéž*, k. 14, složka Jaroslav Kolman-Cassius.

⁵⁰ Srv. BURGET, Eduard: *Dramatik na pránýři: Podivný osud spisovatele Františka Zavřela*. Praha, Academia 2017.

boj, v němž se někdy ke své škodě dal vylákat na půdu mimouměleckou a připustil, že se pak pro tyto věci zahrazovala cesta jeho k umění“.⁵¹

O literárním kritikovi a historikovi, žáku Františka Xavera Šaldy a někdejším členu Levé fronty Fedoru Soldanovi (1903–1973) úředník Ministerstva lidové osvěty suše konstatoval: „Politicky byl komunista, dnes se stoprocentně přizpůsobil.“⁵² Medailon vznikl v době, kdy byl Fedor Soldan zaměstnán jako redaktor *Českého slova*. Jeho působení v tomto listě připomněl s neskryvanou razancí Václav Černý ve svých *Pamětech*, když přetiskl v plném znění dva Soldanovy články: „Jasně politické slovo státního tajemníka K. H. Franka“ z 5. listopadu 1941 a „Kultura nestojí stranou“ z 12. listopadu téhož roku.⁵³ Oba články shrnují veřejná vystoupení protektorátní reprezentace vyjadřující nutnost „proříšské orientace“ české kultury. Svou dikcí kritizují doposud liknavou českou uměleckou i vědeckou obec, protože „po překonání psychologického otřesu z překotného dějinného vývoje není tu vlastně důvodů, proč by česká kultura neměla aspoň zkusit své síly a svými nespornými kvalitami, uznávanými právě v Říši, dobývat českému národu sympatií a uznání, jichž k svému dalšímu životu v rámci Říše nezbytně potřebujeme“.⁵⁴ Tím, že Soldan ukázal na jednotlivé umělecké a vědecké organizace a jmenovitě kritizoval jejich představitele, připravil půdu pro kampaň, jež měla za cíl českou kulturní obec aktivizovat. Prvním krokem byla anketa *Českého slova* s otázkami: „Jak si představujete usměrnění českého kulturního života, aby směřoval k dalšímu rozvoji v rámci Říše?“ – „Jste pro umění sentimentální a subjektivistické, nebo naopak pro umění nabádavé, objektivní a hrdinské?“ – „Uspokojuje vás dosavadní podoba českého kulturního života po organizační stránce?“⁵⁵

Anonymní autor medailonu v kartotéce Ministerstva lidové osvěty ovšem loajalitu Fedora Soldana k soudobé kulturní politice nezohlednil. Literárního kritika *Českého slova* hodnotil výrazně negativně: „Jeden z nejbojovnějších kritiků, dogmatický a často nekritický. Podléhá mimovědeckým láskám i nenávistem, jež mu zastírají skutečnost...“⁵⁶ Úředníkům odsudek se netýkal jen Soldanovy publicistiky, ale také jeho brožur *Spisovatelé a doba*⁵⁷ či *O literárním braku*, jež vznikla

⁵¹ NA, f. 272, k. 19, složka František Zavřel.

⁵² *Tamtéž*, k. 18, složka Fedor Soldan.

⁵³ ČERNÝ, Václav: *Paměti*, sv. 2: 1938–1945. *Náš kulturní odboj za války. Křik koruny české*. Brno, Atlantis 1992, s. 229–234.

⁵⁴ Citováno podle: *tamtéž*, s. 234.

⁵⁵ *Tamtéž*.

⁵⁶ NA, f. 272, k. 18, složka Fedor Soldan.

⁵⁷ SOLDAN, Fedor: *Spisovatelé a doba: Essay*. Praha, Odborná škola pro učené živnosti knihtiskařské 1940.

na podporu protektorátní kampaně proti populární literatuře.⁵⁸ V programovém sborníku *Nový realismus*, vzešlém z článků pro časopis *Kultura doby*, Soldán odmítl spolu s dalšími autory poetismus a surrealismus a snažil se definovat poetiku, jež by měla protektorátní literaturu naplňovat.⁵⁹ Současně se v *Nové české čítance* snažil redefinovat školský kánon české literatury.⁶⁰

Na Soldanovo redakční a autorské působení v *Českém slově* (1940–1943) po skončení války reagovala očištná komise Syndikátu československých spisovatelů a vyloučila jej ze svých řad, nicméně záhy bylo jeho vyloučení změněno na čtyřletý distanc a Soldán mohl „zůstat v oboru“ jako nakladatelský redaktor, později se stal vysokoškolským pedagogem.⁶¹

Normativy protektorátní literatury

Medailony vznikaly v době, kdy kvůli neustálému zužování literárního pole se literárněkritická reflexe tvorby českých spisovatelů prakticky zastavila. Už na podzim 1938 musely ukončit činnost levicové časopisy (*Tvorba*, *U*, *Lidová kultura*), v únoru 1939 vyšlo poslední číslo *Činu*, *Kultura doby* a *Index* skončily v červnu 1939. V srpnu přestala vycházet Peroutkova *Přítomnost*. Postupně byly zastavovány i časopisy pravicové a tradicionalistické orientace: *Tak* (1939), *Národní obnova* (1940), *Zvon*, *Vlast a Kolo* (1941). V první vlně heydrichiády roku 1942 vyšla poslední čísla řady časopisů bez ohledu na jejich estetické a ideové směřování (*Kritický měsíčník*, *Knihy a čtenáři*, *Rozpravy o literatuře a umění*, *Studentský časopis*). Časopisy *Aktivisté* a *Úboj* byly nahrazeny *Živou tvorbou*, zastavenou v roce 1944. Tehdy už nevycházel ani *Světovzor* nebo nakladatelské revue *Čteme* a *Naše kniha*. V poslední vlně, následující v roce 1944, byly zastaveny katolicky orientované revue *Řád* a *Akord*. Literární kritika se mohla objevit v denících a v několika časopisech kontrolovaných protektorátními orgány.

Prvního října 1942 vydalo Ministerstvo lidové osvěty novou společenskou revui pod starým názvem *Přítomnost*,⁶² ta ale pod dozorem Emanuela Moravce a za redakce Emanuela Vajtauera plnila především propagandistické cíle. Ve třetím

⁵⁸ TÝŽ: *O literárním braku*. Praha, Život a práce 1941.

⁵⁹ TÝŽ: *Nový realismus: Sborník Kultury doby*. Praha, Odeon – Jan Fromek 1940.

⁶⁰ TÝŽ (ed.): *Nová česká čítanka*. Praha, Život a práce 1940.

⁶¹ es [STROHSOVÁ, Eva]: Fedor Soldán. In: MERHAUT, Luboš (red.): *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce*, sv. IV/1: S–T. Praha, Academia 2008, s. 259–261.

⁶² Proměny návrhů nového politického týdeníku pod starým názvem je možné sledovat na základě dochovaných dokumentů ve fondu Emanuel Moravec, uloženém v Národním archivu, karton 76.

čísle 1. prosince 1942 vyšla pod jménem literárního kritika a dramaturga Národního divadla Františka Götze úvaha „Básníkovu svítání“. Zavrhl dosavadní pluralitu literárního pole a definovala „novou literaturu a poezii“, odmítající individualismus a pesimismus. Za základní hodnotu označila práci ve prospěch národního celku: „Nová literatura musí zrcadlit svět pevnou, vnitřně jistou a silnou duší, plnou víry a nadšení. Nový básník si bude vědom, že jen vyzrálou silou duše a své osobnosti, vyjádřenou v díle, může dáti světu opravdu něco kladného. Opravdová poezie předpokládá vládu ducha nad sebou a nad světem.“⁶³ Na článek v dalším čísle navázal šéfredaktor Emanuel Vajtauer. Hledal paralely v morálním úpadku francouzské literatury a zdůraznil, že „bez schopnosti k heroismu, s rezignací před jakýmkoliv řešením a s pověřenou bázni před myšlenkou“ by česká literatura spěla ke stejnému debaklu.⁶⁴

Také Emanuel Moravec se v článku „České umění a politika“ pokusil odpovědět na otázku, kterou mu prý čas od času kladli čeští umělci: „Co žádáte od českého umění [?]“⁶⁵ Podle ministra lidové osvěty nesmí být umění národně sentimentální, nemůže sloužit jednomu národu, ale musí se obětovat, aby v Evropě zvítězil nacionální socialismus: „Veliká doba je pro pravého umělce pobožností, která očišťuje a posvěcuje. Velikým dneškem musí jít pravý umělec v pokore a s obnaženou hlavou. Proto, táže-li se mne někdo, jaké má být nové české umění, mám pouze jednu odpověď – musí být veliké. Nestačí, aby bylo české. Musí být revoluční a přitom kvádrem, který přetrvá věky. (...) Veliké umění není sentimentální, veliké umění nelomí rukama – nesténá, nefňuká. Veliké umění posiluje a vrací duši mír s novou vírou v člověka.“⁶⁶

Kritéria kladená na českou literaturu po roce 1942 nebyla zřetelně formulována. V souladu s protektorátní praxí byl oceňován heroismus lidské práce. To se však ve vzpomínutých medailonech objevovalo spíše v hodnoceních děl autorů, kteří se o přizpůsobení díla aktuálním propagandistickým cílům nijak nesažili. Josef Hora tak podle anonymního ministerského úředníka „vedle Wolkera a vlastně před Wolkerem a víc než on je básníkem nadcházejícího věku pracujících lidí ... zvěstovatelem nové společnosti“.⁶⁷ V bibliografii Emila Vachka je připomenuta kniha „se silnou kritikou židovství Sup“.⁶⁸ Jiří Mařánek se podle interního ministerského kritika vymanil z expresionismu a přestal psát fantastické

⁶³ GÖTZ, František: Básníkovu svítání. In: *Přítomnost*, roč. 17 (1), č. 3 (1. 12. 1942), s. 3–5, cit. s. 4.

⁶⁴ VAJTAUER, Emanuel: Jediná tradice národní. In: *Tamtéž*, roč. 17 (1), č. 4 (4. 1. 1943), s. 12–13.

⁶⁵ MORAVEC, Emanuel: České umění a politika. In: *Tamtéž*, roč. 17 (1), č. 8 (1. 5. 1943), s. 113–114, cit. s. 113.

⁶⁶ *Tamtéž*, s. 114.

⁶⁷ NA, f. 272, k. 13, složka Josef Hora.

⁶⁸ *Tamtéž*, k. 19, složka Emil Vachek.

romány, aby se zaujal pro „nový typ historické prózy“, zatím ovšem „nedospěl definitivní básnické podoby“. ⁶⁹ František Křelina se pak snažil dokázat, že „spásou pro vykořeněného člověka nové doby je návrat k půdě a k tvořivému venkovskému životu, činí to však často pateticky a od čisté epiky utíká k lyrickým invokacím země“. ⁷⁰

V rovině obsahové byla oceňována *věcnost, jasnost a sdělnost*, například ve verších Františka Halase, Jaroslava Seiferta či Františka Hrubína. Stejně je posuzována próza. Uvedené vlastnosti si ovšem autoři neměli plést s řemeslností, teovitostí, reportérskou zběžností a povrchností, jež byly shodně vyčítány autorům dobových bestsellerů Františku Kožíkovi a Eduardu Bassovi. ⁷¹ Podobně jako Karel Konrád by autoři neměli „psát mnoho“, ale dbát o to, aby vydali „zralé knihy“. ⁷² Příkladem takové spisovatelské práce se stal i „autor drobných, formálně vybroušených próz“ František Kubka, který „píše poměrně velmi málo, dlouho své prózy piluje, není primerní spisovatelský temperament, spíše člověk velké a hluboké erudice, který své knihy opatrně konstruuje a chladně rozvažuje“. ⁷³ Vyloučena není ani „solidní lidová četba“ (charakteristika próz Zdeňka Róna), nicméně by se měla vyvarovat zaměření na erotiku (Miloslav Nohejl, Emil Vachek), jestliže není vyvážena mravním apelem a sociálními motivy jako v díle Marie Pujmanové. ⁷⁴

Obecně by próza i poezie podle dobových normativů měly být *sociální* a pro soudobou společnost *aktuální*. Kvality byly shledávány i v *regionalismu*. Zatímco ruralismus byl pro ministerské úředníky příliš úzký, regionalismus v jejich očích zahrnoval prostředí venkovské i městské, látku současnou i historickou. Jako příklad tu posloužily prózy Jarmily Glazarové: „Prezentuje moravské prostředí ve své tvorbě, je uvědoměle regionalistická. Učila se na B. Benešové a A. M. Tilschové, nad ně má však z vlastní osobnosti citový přízvuk, daný též tím, že většina její

⁶⁹ *Tamtéž*, k. 15, složka Jiří Mařánek.

⁷⁰ *Tamtéž*, k. 15, složka František Křelina.

⁷¹ „Bass patří k typu moderního žurnalisty, který vše zná, tj. o všem se přesvědčuje z vlastního poznání. (...) Jeho kniha o roce 1848 soustředila množství takových lidských detailů, vyhledaných v současných novinách a pamětech současníků. Tato metoda má přednosti, ale má i vady. Snadno se z ní stane manýra, snadno se informovaností o jedné věci zakryje neznalost jiné, mnohdy důležitější. To platí i o posledním, nejúspěšnější Bassově knize Cirkus Humberto. Při prvním čtení oslní, před rozbořem neobstojí; ukáže se chatrnost etické i mravní konstrukce.“ (*Tamtéž*, k. 12, složka Eduard Bass.)

⁷² *Tamtéž*, k. 15, složka Karel Konrád.

⁷³ *Tamtéž*, k. 15, složka František Kubka.

⁷⁴ *Tamtéž*, k. 17, složka Zdeněk Rón.

tvorby je přepisem vlastního životního zážitku.⁷⁵ Pojem regionalismu tak české literatuře zajišťoval možnost svébytnosti v rámci nijak blíže nespecifikovaného středoevropského prostoru.

Od kartoték ke komplexní kontrole

Medailony autorů uložené v kartotéčních složkách vytvořily kategorie, které se sice objevovaly v nečetných statích a kritických referátech, ale nebyly systematizovány literárněvědnými kompendii. Funkce kartotéky ovšem byla jiná. Spisovatel se stával evidenční jednotkou, dehumanizovaným článkem procesu výroby kulturních statků. Ministerstvo sledovalo každý jeho krok, kontrolovalo jeho příjmy a přímo ovlivňovalo, co z jeho děl mohlo být vydáno, v jakém nákladu a s jakým ziskem. Překročil-li autor předem dané hranice, ať už v rovině ideové, politické, či mravní, s další publikací se mohl rozloučit. Vyjmutí složky z centrální evidence spisovatelů znamenalo, že autorovo jméno přestane figurovat nejen v nakladatelských plánech, ale i v katalogích knihoven či učebnicích literatury.

Ministerští úředníci vypracovali i v němčině vedené adresáře spisovatelů podle okresů a obcí, aby tak místní orgány byly schopné dané autory co nejrychleji vyhledat. Pražský seznam, ze všech nejrozsáhlejší, byl řazen abecedně.⁷⁶ Generální seznam protektorátních autorů, vedený v němčině pod prostým označením „Autoren“, evidoval 3362 položky; počet česky píšících žijících autorů – beletristů i odborných spisovatelů – přitom vyčíslil na 2954 (z toho „na plný úvazek“ pracovalo 258 autorů a na částečný 2696 autorů).⁷⁷ Tyto seznamy byly *neuzavřené* a mohly být podle potřeby doplňovány a proškrtávány. Stejně tak se mohl měnit *plán*, s jakým byly využívány.⁷⁸ Speciální seznamy určovaly, kteří autoři budou zahrnuti do školní četby, kdo se bude moci účastnit veřejných vystoupení i kdo z nich se vyhne totálnímu nasazení a bude se moci věnovat své tvorbě. Třístránkový adresář českých beletristů, označených rovnou jako „nejvýznamnější osobnosti české kultury“, sdružoval autory nejen kritikou vysoko hodnocené, ale i představitele spisovatelských spolků a svazů.⁷⁹ Soupis nadepsaný „Literární kritici“ zahrnoval pouze spisovatele a publicisty v jedné osobě bez nutného

⁷⁵ *Tamtéž*, k. 13, složka Jarmila Glazarová.

⁷⁶ *Tamtéž*, k. 11, Seznamy autorů podle okresů.

⁷⁷ *Tamtéž*, k. 11, Seznamy autorů, Autoren.

⁷⁸ O seznamech jako žánru v tomto duchu uvažuje italský literární teoretik a historik Umberto Eco v knize *Bludiště seznamů* (Praha, Argo 2016, s. 116).

⁷⁹ NA, f. 272, k. 11, Seznamy autorů, Die bedeutendsten Persönlichkeiten der tschechischen Kultur.

zaměstnání v některém z deníků či literárních časopisů – kancelář ministra lidové osvěty se mohla obrátit na jejich soukromé adresy. Novinářům a jejich listům byl určen samostatný soupis.⁸⁰ Velmi podstatný byl klíč k pseudonymům, který čeští autoři používali jak při své volné tvorbě, tak v publicistice.⁸¹

Kombinací seznamů a několika specializovaných kartoték, jež vedle výše připomenuté „Evidence spisovatelů a básníků“ sledovaly také překladatele, autory odborných studií i publicisty a novináře, spolu se systematizovanou kontrolou nakladatelství a grafického průmyslu tak během protektorátu vznikl velmi propracovaný systém kontroly a regulace literárního pole totalitního typu. Ministerské evidence „lidí pera“ se staly zásadním purifikačním nástrojem, který měl umožnit nejen celý tento prostor popsat, ale vyloučit z něj ty osobnosti a texty, které nezapadaly do formujícího se, třebaže zatím jasně nevysloveného programu české protektorátní kultury.

Studie vznikla v rámci projektu č. 18-14478S Grantové agentury ČR „Literatura za Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945)“ a s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné instituce č. 68378068. Při práci na publikaci byly využity zdroje výzkumné infrastruktury „Česká literární bibliografie“ (<http://clb.ucl.cas.cz>; stav k 1. dubnu 2021).

Abstract

With this research into the cultural policy in the Protectorate of Bohemia and Moravia, the author demonstrates the importance of official lists, records and files of Czech writers in the process of creating a comprehensive system of regulation of Czech literature and culture in 1939–1945. She describes the administrative changes in the management of Czech culture at the time, which gradually became concentrated in the Ministry of Public Enlightenment under the leadership of Emanuel Moravec (1893–1945) and in the Office of the Reich Protector. The lists and records created within these institutions became the main instrument of this centralized management. This was accompanied by efforts to promote a new value orientation of Czech literature and culture through official propaganda and art critique. Despite the criteria for literature not being clearly formulated, the lists and records were meant to serve as a means to achieve the desired changes and to give preference to certain authors and works, or more precisely, to sideline or exclude others

⁸⁰ *Tamtéž*, f. Emanuel Moravec, k. 71, složka 39-9/1-23, Adresy spisovatelů, literárních kritiků a novinářů. V této složce je uložen soubor různých seznamů – po spisovatelích, kritikách a novinářích následují ještě hudebníci a výtvarníci.

⁸¹ Soupis pseudonymů je mylně zařazen ve složce „Jmenný seznam autorů, jejichž spisy jsou nežádoucí jako školní četba“ (*tamtéž*, f. 272, k. 11).

from cultural activities. This led to the adoption of a number of measures aimed at direct regulation of activities in literature. The lists of authors determined which authors would be included in school reading lists, who would be allowed to appear publicly, who would escape forced labour in the Third Reich and who would be allowed to publish at all.

In this context, the author points in more detail to the vast files "Record of Writers and Poets" (Evidence spisovatelů a básníků), which are stored as part of the Ministry of Public Enlightenment Collection in the National Archives in Prague, and the potential of which as a source of further research, not only in the field of literary history, but also into the Protectorate's culture, cultural policy and everyday affairs, has not yet been exploited. In these lists, as well as in other related lists, the functionaries of the mentioned ministry collected standardized biographical data as well as data on the works of individual figures in the field of Czech literature (not only fiction writers and poets or dramatists, but also critics, publishers, journalists, translators and authors of professional works). The files also contain invaluable economic information (number of printed copies, publishing houses' profits, and an overview of authors' royalties) which not only influenced the authors, but also the regulation and planning of all activities in the field of literature. However, using some examples, the author also shows how the self-defence strategy of Czech culture was reflected in biographical portraits of authors prepared by anonymous ministerial functionaries, in which, for example, the former leftist orientation of prominent literary figures was downplayed and their indifference to politics and the significance of their work for the nation were highlighted. The annex to the article is an extract from the vast list of authors, printings of their works and their royalties, which was put together on the basis of the systematized data in the previously mentioned "Record of Writers and Poets".

Keywords / Klíčová slova:

Protectorate of Bohemia and Moravia; Czech literature; Nazi occupation; cultural policy; censorship; lists of writers

Protektorát Čechy a Morava; česká literatura; nacistická okupace; kulturní politika; cenzura; seznamy spisovatelů

1. Name des Verfassers: **Hora Josef**
Jméno ~~Josef~~
2. Gebrauchte Pseudonyme: **žádné**
Používané pseudonymy:
3. Wohnort (genaue Anschrift, Fernruf): **Praha II Jindřišská č.5**
Bydliště (přesná adresa, telefon):
4. Tag, Monat, Jahr der Geburt: **Ort: Dobříň u Roudnice n.L. 3. července 1891**
Den, měsíc, rok narození: **místo:**
5. Stand (ledig, verheiratet — Vor- u. Mädchenname der Gattin): **Tag, Monat, Jahr, Ort d. Geburt: Horová Zdenka**
Stav (svobodný, ženatý) — **den, měsíc, rok, místo narození: roz. Janoušková**
křestní a dívčí jméno manželky): **13. listopadu 1893 v Strenicích u Ml. Boleslavi.**
6. Volkszugehörigkeit: **česká** **Volkszugehörigkeit d. Gattin: česká**
Národnost: **Národnost manželky:**
7. Glaubensbekenntnis: **žádné** **Glaubensbekenntnis d. Gattin:**
Náboženské vyznání: **Náboženství manželky: katolické**
8. Vater: Geburtsdaten (Sterbedaten):
Otec: data narození (úmrtí): **14.12. 1864 - zemřel**
Beruf des Vaters: **bývalý rolník**
Povolání otce:
9. Mutter: Geburtsdaten (Sterbedaten):
Matka: data narození (úmrtí): **5.3.1871**
Mädchenname der Mutter: **Marie Aubková**
Dívčí jméno matky:
10. Schulbildung des Verfassers:
Školní vzdělání autora:
- a) Volksschule, wo: **Roudnice n.L.**
Obecná škola, kde:
- b) Bürgerschule, wo: **----**
Městanská škola, kde:
- c) Mittelschule, wo: **gymnasium v Roudnici**
Střední škola, kde:
- d) Universität, Fachschule, wo: **právnícká fakulta v Praze**
Universita, odborná škola, kde:
- e) Berufsschulung: **----**
Odborné školení:
11. Beruf des Verfassers (wo, seit wann bis wann, jetziger Beruf):
Povolání autora (kde, od kdy do kdy, nynější povolání): **novinář od r.1916 do r. 1942**
- 11.a. **Beiner monatl. Gehalt: nyní v invaliditě**
Čistý měsíční příjem: K 2615.- od pensij. ústavu
12. Abstammung (arisch): **arijský** **Abstammung der Gattin: arijský**
Původ (arijský): **Původ manželky:**
13. War der Verfasser Mitglied a) einer Freimaurer- oder einer ähnlichen Organisation:
Byl autor členem **zednářské organizace anebo organizace podobného rázu:**
- nikdy žádné**

b) ~~anderer polit., kultur., sportl. u. s. Vereine oder Verbände:~~
~~jinych polit., kultur., sport. a pod. spolků anebo organizací:~~

v posledních 15. letech v žádné polit. organizaci,
člen České Akademie věd a umění, Umělecké besedy, Společnosti F.X.
Saldu, Klub přátel J.Vrchlického,

Bass Eduard /Schnid Eduard. /

Praha II. Podskalská 55.
Spisovatel z povolání, dříve novinář.
I.I. 1888 Praha.

Bass býval po léta šefredaktorem Lid. Novin, z novinářských let pochází jeho nesmírná obratnost stylistická, ale také povrchnost, jež dovede využít i malých znalostí k tomu, aby se tvářila odbornicky. Z ještě starší své minulosti, z doby, kdy jako konferencier byl činný v kabaretech pochází jeho záliba pro artistry a pro ovzduší Nachtlokálu a jeho odborné znalosti tohoto prostředí. Bassova prosa má vysokou věcnou úroveň, dobrou řeč, ale je nad ní neustálý opar improvizace učeně se tvářící, ale v podstatě povrchní i tam, kde zpracovává historické téma. Politicky bylo dáno Bassovo stanovisko příslušností k Lid. Novinám, dnes žije nemocen mimo veřejný život.

Bibliografie:

Pegas k drožce připřažený 1916.
Varovná píseň opatrného morálisty 1917.
Nárek doktora Šmerala 1917.
Náhrdelník /komedie/ 1917
Jak se dělá kabaret 1917
Klapsubova jedenáctka 1922 -1939 X. vydání.
Umělci, mecenáši a jiná čeládka 1930.
To Arbes nenapsal, Vrchlický nebánil 1930.
Šest děvčat Williamsonových 1930
Holandský deníček 1930
Divoký život Alexandra Staviského 1934
Výv. Čtení o roce 1848 1940
Cirkus Humberto 1941 - 1942
Povídka v knize Milostný Kruh 1941
Lidé z Maringotek 1942
Pod kohoutkem svatovítským 1942

Nahoře: Stručný medailon s bibliografií spisovatele Eduarda Basse, sepsaný anonymním ministerským úředníkem, z protektorátní „Evidence českých spisovatelů“

(Národní archiv, Praha, fond Ministerstvo národní osvěty, 1942–1945)

Vlevo: První strana standardizovaného dvojjazyčného dotazníku s vyplněnými údaji básníka Josefa Hory z protektorátní „Evidence českých spisovatelů“

(Národní archiv, Praha, fond Ministerstvo národní osvěty, 1942–1945)

Příloha

Soupisy děl, nákladů a autorských honorářů vybraných autorů z protektorátní „Evidence českých spisovatelů“

Soupis honorářů, jehož výtah níže otiskujeme, je ukázkou tvrdých dat, která nabízí „Evidence spisovatelů a básníků“, uložená ve fondu Ministerstva lidové osvěty v Národním archivu v Praze.¹ V jakých vlnách došlo během Protektorátu Čechy a Morava k výraznému usměrňování knižního trhu, by bylo třeba sledovat statistickými metodami. Plošná analýza autorských honorářů by mohla přispět k výzkumu protektorátní každodennosti. Relevanci dat ovšem narušuje skutečnost, že ne všechny údaje v tabulce jsou vyplněny, a především že je ve většině případů nelze ověřit z jiných zdrojů (nakladatelské archivy, osobní fondy a podobně).

Ač základem složky každého autora byl standardizovaný dotazník, cenná data poskytují samotné zelené standardizované desky. Byly vedeny pouze v němčině a obsahovaly v podstatě shodné položky jako dotazníky. Z nich je zjevné, že tvůrčí *curriculum* každého autora úředníci Ministerstva lidové osvěty (respektive institucí, z nichž ministerstvo vzniklo) bedlivě sledovali už od roku 1939. Velmi podstatný je zadní list desek, obsahující soupis publikovaných děl. Tabulka zahrnovala rok vydání, titul díla, jeho nakladatele a údaj, zda se jedná o první, či další vydání, náklad díla, prodejní cenu, autorský honorář i číslo, pod kterým bylo vydání knihy schváleno. Kartotéka tak mohla sloužit jako rejstřík ke spisům povolovacího řízení.² Úředníci mohli na jejím základě sledovat nejen vývoj nakladatelského trhu, ale díky údajům o autorských honorářích získávali přehled o celkových příjmech jednotlivých autorů. Obojí pak mohlo Ministerstvo lidové osvěty využít k plánování literárního provozu (přidělování papíru, schvalování dalších vydání a podobně) i k ovlivňování jednotlivých autorů.³ Přehled autorských příjmů je však třeba vnímat také v kontextu protektorátní každodennosti,

¹ *Národní archiv* (Praha), fond 272 (Ministerstvo lidové osvěty, 1942–1945), kartony 12–19, Evidence spisovatelů a básníků. Soupis je sestaven z tabulkových údajů na zadních stranách desek ve složkách jednotlivých autorů. (K označení této evidence viz pozn. 5 k předchozímu článku.)

² Viz JANÁČEK, Pavel – MOHN, Volker – PAVLÍČEK, Tomáš: Protektorát Čechy a Morava: Expanze cenzury, plánování literatury (1939–1945). In: WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel a kol.: *V obecném zájmu: Cenzura a sociální regulace v moderní české kultuře 1749–2014*, sv. 2: 1938–2014. Praha, Academia 2015, s. 883–1007, zde s. 950.

³ Případ Františka Kožíka, který patřil za protektorátu k nejúspěšnějším českým spisovatelům, zpracoval německý historik Volker Mohn ve studii „Chůze po visutém laně: Dráha spisovatele Františka Kožíka v době německé okupace“. In: *Literární archiv*, č. 47 (2015), s. 159–172.

kdy se proměňovala kupní síla koruny a platy zaměstnanců byly nivelizovány. Při srovnání s jinými obory tvůrčí činnosti je ovšem u autorů protektorátních bestsellerů zjevné, že disponovali nadprůměrnými příjmy. Bohužel v zápisech ministerských úředníků jsou mnohé nepřesnosti; některé údaje nebyly zapisovány chronologicky, nezřetelně či mylně je u nejednoho titulu uvedeno číslo vydání, případně jedno vydání je evidováno dvakrát, aniž by bylo sděleno, zda se tato vydání něčím odlišují (může se jednat například o brožované, vázané, či ilustrované vydání ve stejném nakladatelství). S těmito omyly a chybami je třeba při interpretaci počítat.

Výběr autorů zařazených do tabulky v následující příloze není statisticky reprezentativní. Záměrně totiž zahrnuje jednak autory soudobých bestsellerů (pomíjíme reedice starších děl) a autory děl oceňovaných,⁴ jednak představitele různých generací a poetik. V případě prózy jsou v tabulce tučně vytištěna díla s celkovým nákladem přesahujícím dvacet tisíc výtisků. Román *Cirkus Humberto* Eduarda Basse dosáhl ve čtyřech zaznamenaných nákladech v letech 1941 až 1944 minimálně padesáti tisíc výtisků. Mezi nejprodávanější prózy patřily biografické romány *Největší z pierotů* (přes čtyřicet tisíc výtisků) a *Básník neumírá* Františka Kožíka, který shodně s autorovým historickým románem *Blázny živí Bůh* překročil třicetitisícovou hranici. Oblibu historických námětů dokládá i prodej knih Františka Kubky, jehož historické romány *Pražské nokturno* a *Karlštejnské vigilie* začínaly na nákladu dvacet tisíc kusů a dosáhly více než dvojnásobných prodejů. Početné publikum měl i silný proud psychologické prózy, jak o tom svědčí *Petrolejšové lampy* Jaroslava Havlíčka s nákladem pětadvacet tisíc výtisků nebo *Advent* Jarmily Glazarové s nákladem dvaadvacet tisíc výtisků. Pozornost soudobé kritiky i čtenářů si udržovala próza s venkovskou tematikou, jež zapadala do protektorátní koncepce regionalismu; s výjimkou *Kamenného řádu* a *Mezí Vojtěcha* Martínka sice nedosahovala hranice bestsellerů, nicméně si držela pevný okruh čtenářů (například díla Josefa Knapa a Františka Křeliny). V případě humoristické prózy je znatelný rozdíl mezi vysokým nákladem a v porovnání s jinými žánry nižšími honoráři (*Saturnin*, a především *Muž se psem* Zdeňka Jirotky, který v sešitovém vydání dosáhl nákladu dvacet tisíc výtisků; tuto hranici překročil i *Hosťinec U kamenného stolu* Karla Poláčka, vydaný pod jménem Vlastimila Rady). Pro srovnání jsou do tabulky zařazeni i aktivističtí autoři Vojtěch Rozner a Vilém Werner, jejichž díla nepřekročila náklad 3300 výtisků.

⁴ Soupisy laureátů Státní ceny za literaturu od roku 1920 viz Česká literární bibliografie – Literární ceny [online]. Praha, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v.v.i. [cit. 2021-07-05]. Dostupné z: <http://ucl.cas.cz/ceny/index.php?c=2>; srv. MOHN, Volker: Literární ceny a soutěže jako nástroj německé kulturní politiky v Protektorátu Čechy a Morava. In: ANTOŠÍKOVÁ, Lucie (ed.): *Zatměno: Česká literatura a kultura v protektorátu*. Praha, Academia 2017, s. 30–44.

V případě divadelních her není prodej knižních vydání určující. Nezvalova *Manon Lescaut* s nákladem třiatřicet tisíc výtisků je výjimkou, která silně kontrastuje s autorovými omezenými publikačními možnostmi. Za velký úspěch lze – podobně jako u poezie – považovat překročení hranice pěti tisíc výtisků, což se povedlo i Nezvalově *Loretce*, ale též Wernerově hře *Červený mlýn*. Není překvapující, že Vítězslav Nezval jako autor s levicovou a avantgardní minulostí přestal od roku 1942 publikovat. Stejný osud postihl celou řadu podobně orientovaných tvůrců: prozaiky Ivana Olbrachta a Marii Majerovou, básníky Josefa Horu i Františka Halase. Proměna poetiky však dovolila další publikace Jaroslavu Seifertovi, Vladimíru Holanovi i Františku Hrubínovi, jehož sbírka *Země sudička* byla v roce 1942 oceněna státní, respektive národní cenou.

U poezie byl mimořádným komerčním úspěchem náklad nad pět tisíc výtisků (díla, která dosáhla této hranice, jsou v následující tabulce opět vytištěna tučně). Výjimečné prodeje zaznamenaly sbírky vydané k výročí narození Boženy Němcové (nákladu 9900 výtisků dosáhla sbírka Františka Halase *Naše paní Božena Němcová, Vějíř Boženy Němcové* Jaroslava Seiferta pak rovněž úctyhodných 7700 výtisků). Velký čtenářský ohlas měly básnické historické obrazy i soudobá lyrika (reedice *Jaro, sbohem* Jaroslava Seiferta z roku 1937 s nákladem 7500 výtisků, jejíž součástí ovšem byla i některá čísla *Přilby z hlíny* z roku 1938). Překvapivým úspěchem byl čtenářský ohlas básnické povídky *Te-rezka Planetová* Vladimíra Holana s nákladem 6600 výtisků. Z tabulky vyplývá, že řada autorů po roce 1942 zaměřila svou pozornost na oblasti prózy i poezie pro děti a mládež, jež se pro ně staly náhradním zdrojem obživy (František Hrubín, Leontina Mašíňová a jiní).

AUTOR	TITUL	CELKOVÝ NÁKLAD	CELKOVÝ AUTORSKÝ HONORÁŘ (v korunách)
Bass, Eduard	Klapzubova jedenáctka	–	74 400
Bass, Eduard	Cirkus Humberto	50 200	288 660
Bass, Eduard	Ze začátků našich železnic	4000	9600
Bass, Eduard	Lidé z maringotek	24 400	–
Bass, Eduard	Pod kohoutkem svatovítským	20 000	17 600 (za část nákladu)
Bass, Eduard	Čtení o roce osmačtyřicátém	6700	49 240
Glazarová, Jarmila	Advent	22 000	102 080
Glazarová, Jarmila	Vlčí jáma	6600	22 704
Glazarová, Jarmila	Chudá přadlena	12 100	39 688
Glazarová, Jarmila	Roky v kruhu	12 100	18 436 (za část nákladu)
Glazarová, Jarmila	Zahradník Hejduk	5000	34 000
Halas, František	Časy	–	–
Halas, František	Torso naděje	3200	4352
Halas, František	Obchod je obchod	–	–
Halas, František	Naše paní Božena Němcová	9900	3620 (za část nákladu)
Halas, František	Staré ženy	2200	2816
Halas, František	Tvář	1100	–
Halas, František	Děk a pozdrav	–	–
Halas, František	Kohout plaší smrt	2200	5280
Halas, František	Ladění	4400	10 560
Havlíček, Jaroslav	Ta třetí	3200	9984
Havlíček, Jaroslav	Helimadoe	5700	21 384
Havlíček, Jaroslav	Dvanáct poutí světem	–	–
Havlíček, Jaroslav	Synáček	3200	4608
Havlíček, Jaroslav	Neopatrné panny	1100	1760
Havlíček, Jaroslav	Petrolejové lampy	25 000	50 000
Havlíček, Jaroslav	Zánik města Olšiny	2200	10 560
Holan, Vladimír	Záhřmotí	1100	–
Holan, Vladimír	Sen	1100	1496
Holan, Vladimír	Lemuria	3300	2728
Holan, Vladimír	První testament	1670	3340
Holan, Vladimír	Oblouk	–	–
Holan, Vladimír	Chór	220	3168
Holan, Vladimír	Tereza Planetová	6600	15 840
Hora, Josef	Jan Houslista	3790 (neúplná data)	6604 (neúplná data)
Hora, Josef	Tvůj hlas	1100	2200

Hora, Josef	Zahrada Popelčina	2200	4400
Hora, Josef	Rekviem	150	2400
Hora, Josef	Paprsku Alkyony mé!	–	–
Hora, Josef	Dech na skle	–	–
Hora, Josef	Domov	–	–
Horký, Karel	Pískání v lese	–	–
Horký, Karel	Záruční list	–	–
Horký, Karel	Kniha o rodopisu	–	–
Horký, Karel	Plachá dvojice, sv. 1 a 2	3300	19 025
Horký, Karel	V tomto zábavném údolí	4000	20 800
Hrubín, František	Zpíváno z dálky	–	–
Hrubín, František	Krásná po chudobě	–	–
Hrubín, František	Země po polednách	–	–
Hrubín, František	Včelí plást	3800	6088
Hrubín, František	Země sudička	3250	7800
Hrubín, František	Říkejte si se mnou	8800	57 600
Hrubín, František	Poledne	2500	36 000
Hrubín, František	Cikády	6600	15 840
Hrubín, František	Ztracený prsten	–	–
Hrubín, František	Chvilí doma, chvilí venku	–	–
Hrubín, František	Mávnutí křídel	3300	9240
Jirotka, Zdeněk	Saturnin	3300	15 048
Jirotka, Zdeněk	Muž se psem	40 000 (v sešitech)	16 000
John, Jaromír	Narodil se	3300	–
John, Jaromír	Utržený knoflík	–	–
John, Jaromír	Topičovo dobrodružství	3300	6600
John, Jaromír	Vojáček Hubáček	9900	13 200 (neúplná data)
John, Jaromír	Moudrý Engelbert	8800	40 480
John, Jaromír	Utržený knoflík: Povídky o věcech, zvířatech a lidech	–	–
John, Jaromír	Rady snoubencům udílené strýcem Romualdem	3300	2376
John, Jaromír	Příběhy Dona Quijota	10 400	62 400
John, Jaromír	Dořini milenci a jiné kratochvíle	3200	7424
Knap, Josef	Literatura české půdy	–	–
Knap, Josef	Réva na zdi	9500 (neúplná data)	26 800 (neúplná data)
Knap, Josef	Zaváté šlépěje	3200	16 800
Knap, Josef	Dívčí hlas	5500	13 200
Knap, Josef	Cizinec	11 600	30 240

Knap, Josef	Muži a hory	4000	13 120
Knap, Josef	Vysoké jarní nebe	6100	12 952
Knap, Josef	Trojlistek pro mládež	3300	15 048
Knap, Josef	Polní kytice	3300	20 328
Knap, Josef	Věno	3000	12 000
Kolman-Cassius, Jaroslav	Hromnice hoří	–	–
Kolman-Cassius, Jaroslav	Železná košile	–	–
Kolman-Cassius, Jaroslav	Prsten	1320	2112
Kolman-Cassius, Jaroslav	Balady	3300	9240
Kolman-Cassius, Jaroslav	Elegie	3300	9240
Kožík, František	Největší z pierotů	44 100	181 692
Kožík, František	Rozhlasové umění	1000	2160
Kožík, František	Shakespeare	1100	1584
Kožík, František	Básník neumírá	30 960	36 768 (neúplná data)
Kožík, František	Prstýnek z vlasů	8800 (neúplná data)	42 240 (neúplná data)
Kožík, František	Hledám Marii Romanovou	2000	7200
Kožík, František	Vlajka vítězů	9000	21 600
Kožík, František	Don Quijote přichází	1100	2640
Kožík, František	Doby krásy	3200	10 848
Kožík, František	Lásky odcházejí	6600	30 096
Kožík, František	Proč pláče Meluzina	5 100 (neúplná data)	28 836 (neúplná data)
Kožík, František	Pírinka	4000	48 000
Kožík, František	Blázný živí Bůh	38 700 (včetně sešitového vydání)	176 052
Kožík, František	Svatá holčička	3300	26 400
Kožík, František	Komediant	2100	4536
Křelina, František	Hlas na poušti	2200 (neúplná data)	5456
Křelina, František	Hubená léta	2200 (neúplná data)	5456 (neúplná data)
Křelina, František	Puklý chrám	5540	19 833,60
Křelina, František	Jalovčí stráně	6700	12 506
Křelina, František	Klíče království	2900 (neúplná data)	4640 (neúplná data)
Křelina, František	Dcera královská	18 850	67 448
Křelina, František	Amarú, syn hadí	6500	30 280
Křelina, František	Rostl tam jalovec a vřes	150	72
Kubka, František	Dvanáct poutí světem	–	–
Kubka, František	Skythský jezdec	6600	20 460
Kubka, František	Božena Němcová	–	–

Kubka, František	Pražské nokturno	42 500	39 120 (neúplná data)
Kubka, František	Karlštejnské vigilie	43 200	7600 (neúplná data)
Majerová, Marie	Hledání domova	–	–
Majerová, Marie	Královna krásy	3300	6600
Majerová, Marie	Panensství	3300	–
Majerová, Marie	Havířská balada	–	–
Majerová, Marie	Má vlast	3300	6600
Majerová, Marie	Robinsonka	14 300	34 320
Majerová, Marie	Město ve znamení ohně	–	–
Martínek, Vojtěch	Stavy rachotí	13 100	9240 (neúplná data)
Martínek, Vojtěch	Než se kořeny uchyť	6600	14 784
Martínek, Vojtěch	Větvky jalovcové	6600	14 784
Martínek, Vojtěch	Kamenný řád	25 000	54 000
Martínek, Vojtěch	Trojí cesta Blažeje Potěšila	6200	43 680
Martínek, Vojtěch	Čarovné kvítí	2500	24 000
Martínek, Vojtěch	Kalendář básníkův	1200	2688
Martínek, Vojtěch	Meze	25 000	50 000
Martínek, Vojtěch	Povídka o Maryče hříšnici	3300 (neúplná data)	17 000 (neúplná data)
Mařánek, Jiří	Barbar Vok	7700	17 600
Mařánek, Jiří	Petr Kajčník	11 000	26 400
Mařánek, Jiří	Ohnivý déšť	11 000	28 000
Mařánek, Jiří	Živé návraty	3100	10 440
Mašínová, Leontina	Malá máma	–	–
Mašínová, Leontina	Staré pověsti a legendy	15 000	108 000
Mašínová, Leontina	Tiší v zemi	1500	4560
Mašínová, Leontina	Jdou muzikanti pohádkou	3500	10 640
Mašínová, Leontina	Moje zvířátka	3300 (neúplná data)	12 144 (neúplná data)
Mašínová, Leontina	Abeceda	20 000	51 200
Mašínová, Leontina	Zvířátka a děti	16 000	17 920
Mašínová, Leontina	Se zvířátky do zahrady	–	–
Mašínová, Leontina	Z teplých pelíšků	2200	11 108
Nauman, Pavel	Více zlého	9500	30 160
Nauman, Pavel	Pohádky o mašinkách	3200	14 336
Nauman, Pavel	Pomník kovu trvalejší	25 000	51 600
Nezval, Vítězslav	Historický obraz	–	–
Nezval, Vítězslav	Orfeus a Eurydika	–	–
Nezval, Vítězslav	Pět minut za městem	4250	–
Nezval, Vítězslav	Manon Lescaut	33 000	85 536 (neúplná data)
Nezval, Vítězslav	Loretka	5500	15 840

Nezval, Vítězslav	Schovávaná na schodech	–	–
Olbracht, Ivan	O zlých samotářích	3300	12 144
Olbracht, Ivan	Biblické příběhy	15 500	66 000
Olbracht, Ivan	Nikola Šuhaj loupežník	–	–
Olbracht, Ivan	Ze starých letopisů českých	11 000	57 200
Olbracht, Ivan	Šárka	–	–
Olbracht, Ivan	Píseň písní	–	–
Olbracht, Ivan	Země beze jména	2000	–
Rada, Vlastimil (Poláček, Karel)	Hostinec U kamenného stolu	23 800	29 560 (neúplná data)
Rozner, Vojtěch	Z pasivity poezie k aktivismu	–	–
Rozner, Vojtěch	Galánečka z Ježova	–	–
Rozner, Vojtěch	Na kraji Moravy	13 300	44 768
Seifert, Jaroslav	Osm dní	500	–
Seifert, Jaroslav	Zhasněte světla	3300 (neúplná data)	4576 (neúplná data)
Seifert, Jaroslav	Vějíř Boženy Němcové	7700	13 420
Seifert, Jaroslav	Světlem oděná	6220	11 000
Seifert, Jaroslav	Malá romance o Ctiradovi a Šárce	10 000	–
Seifert, Jaroslav	Létal jsem s anděly	4400	12 320
Seifert, Jaroslav	Jablko z klína	3300	6600
Seifert, Jaroslav	Jaro, sbohem	7500	26 088
Seifert, Jaroslav	Jabloň se strunami pavučin	4400	14 080
Seifert, Jaroslav	Kamenný most	2800	22 200
Sekora, Ondřej	Ferdův slabikář	5000	10 400
Sekora, Ondřej	Ferda v mraveništi	5000 (neúplná data)	12 000 (neúplná data)
Sekora, Ondřej	Trampoty brouka Pytlíka	10 000	12 600
Sekora, Ondřej	Malířské kousky brouka Pytlíka	5000	1200
Sekora, Ondřej	Ferda mravenec	5000	1200
Sekora, Ondřej	Kuře Napípi a jeho přátelé	4000	9600
Sekora, Ondřej	Uprchlík na ptačím stromě	3300	25 080
Schulz, Karel	Peníz z noclehárny	3300 (neúplná data)	7920 (neúplná data)
Schulz, Karel	Princezna z kapradí	3300 (neúplná data)	11 352 (neúplná data)
Schulz, Karel	Prsten královnin	–	–
Schulz, Karel	Kámen a bolest	7500	34 056

Schulz, Karel	Papežská mše	5500	13 100
Součková, Milada	Odkaz	3300	10 428
Součková, Milada	Zakladatelé	3300	10 428
Součková, Milada	Žlutý soumrak	1650	4092
Součková, Milada	Škola povídek	3300	13 728
Součková, Milada	Bel canto	3300	21 200
Werner, Vilém	Štěstí je umění	-	-
Werner, Vilém	Červený mlýn	5100	6528
Werner, Vilém	Půlnoční slunce	1700	2448
Werner, Vilém	Sedí rybář u vody	3300	12 540
Werner, Vilém	Srdce na uzdě	1200	1140
Werner, Vilém	Noví lidé	-	-
Werner, Vilém	Žil jsem zázrak	3200	4608
Werner, Vilém	Právo na hřích	1800	3168
Zahradníček, Jan	Korouhve	2200	-
Zahradníček, Jan	Pod bičem milostným	1500	4400
Zavřel, František	Pozdrav od Borové	-	-
Zavřel, František	Milada Pakůrová: A porta inferi	-	-
Zavřel, František	Valkýra	2000	-
Zavřel, František	Valdštýn	-	-
Zavřel, František	Napoleon	1500	3120
Zavřel, František	Fortinbras	3000 (neúplná data)	11 040 (neúplná data)
Zavřel, František	Aféra Tilly	3000	7940
Zavřel, František	Polobozi	1000	4600
Zavřel, František	Za živa pohřben	6500	17 203
Zavřel, František	Hora Venušina	3300	6864
Zavřel, František	Věčné mládí	3300	6600
Zavřel, František	Caesar	1000	1440